

УДК 378.147

НАУКОВО-МЕТОДОЛІГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ

©Давидова Ж.В.

*Харківський інститут медицини та біомедичних наук ПВНЗ «Київський медичний
університет»*

Інформація про авторів

Давидова Жанна Вадимівна: ORCID: 0000-0002-7514-8910; davydovazhanna77@gmail.com;
кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціо-гуманітарних дисциплін; Харківський
інститут медицини та біомедичних наук ПВНЗ «Київський медичний університет»; вул.Садова 11,
м.Харків, Україна

У статті проаналізовано основні науково-методологічні підходи до проблеми формування інформаційної компетентності студентів вишів. Доведено, основним методологічним підґрунтям є системний, інформаційний, синергетичний, герменевтичний та знаково-символічний підходи. Застосування системного підходу дозволяє розглянути педагогічний процес як цілісне явище і є основою до проектування педагогічної системи. За допомогою реалізації інформаційного підходу в навчанні забезпечується одержання й накопичення знань людиною, зберігання й передача нею отриманої інформації. Застосування синергетичного підходу означає створення умов вибору й представлення кожному суб'єкту можливості індивідуальної траєкторії досягнення мети, стимулювання самостійності мислення й прийняття відповідальних рішень. Герменевтичний підхід дозволяє реалізувати складну взаємодію між інформацією та знанням, висуваючи на перше місце суб'єкт. Застосування знаково-символічного підходу у навчанні дає можливість визначити основні складники певної системи, її особливості, можливості і рівень взаємодії та взаємовпливу.

Ключові слова: інформаційна компетентність, науково-методологічні підходи, системний підхід, інформаційний підхід, синергетичний підхід, герменевтичний підхід, знаково-символічний підхід.

Давидова Ж.В. «Науково-методологические подходы к проблеме формирования информационной компетентности студентов вузов»

В статье проанализированы основные научно-методологические подходы к проблеме формирования информационной компетентности студентов. Доказано, что основным методологическим основанием являются системный, информационный, синергетический, герменевтический и знаково-символический подходы. Использование системного подхода позволяет рассматривать педагогический процесс как целостное явление и является основой проектирования педагогической системы. С помощью реализации информационного подхода обеспечивается получение и накопление знаний человеком, сохранение и передача полученной информации. Использование синергетического подхода обозначает создание условий выбора и предоставления каждому субъекту возможности индивидуальной траектории достижения цели, стимулирования самостоятельности мышления и принятия ответственных решений. Герменевтический подход позволяет реализовать сложное взаимодействие между информацией и знанием, выдвигая на первое место субъект. Использование знаково-символического подхода в обучении даёт возможность определить основные составляющие определенной системы, её особенности, возможности и уровень взаимодействия и взаимовлияния.

Ключевые слова: информационная компетентность, научно-методологические подходы, системный подход, информационный подход, синергетический подход, герменевтический подход, знаково-символический подход.

Davydova Zh. V. "Scientific and Methodological Approaches to the Problem of Information Competency Formation for University Students"

The article analyses the fundamental scientific and methodological approaches to the problem of information competency formation of university students. It is proved that the main methodological backgrounds are system, information, synergetic, hermeneutic, sign-symbolic approaches. Usage of system approach allows treat the pedagogical process as a holistic phenomenon and is a basis for designing a pedagogical system. Information approach realization provides a person with obtaining and saving knowledge, preservation and transfer of information. Implementation of synergetic approach means creating conditions for choice and allowing every subject to create his individual trajectory for reaching the target, stimulating independent thinking and making responsible decisions. Hermeneutic approach allows to realize complex co-operation between knowledge and information moving the subject to the first place. Providing sign-symbolic approach into education allows to determine the main components of a certain system, its peculiarities, possibilities, the level of co-operation and co-influence.

Key words: information competency, scientific and methodological approaches, system approach, information approach, synergetic approach, hermeneutic approach, sign-symbolic approach.

Постановка проблеми. Сучасна епоха характеризується значним розвитком інформаційно-комунікативних технологій, швидким зростанням обсягів інформації й розвинення інформаційного простору. Такі тенденції обумовлюють необхідність трансформації системи підготовки фахівців в умовах інформаційного суспільства. Конкурентоспроможність та професійний успіх майбутніх фахівців значним чином залежить від рівня сформованості в них інформаційної компетентності (ІК).

Інформаційна компетентність є складним індивідуально-психологічним утворенням, яке складається зі здатностей з пошуку інформації, її оцінювання, організації, інтерпретування та донесення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження А.Білоус, А.Верменко, Н.Гудіна, Л.Калініної, О.Лобовікова, В.Миронова мають особливе значення для розроблення науково-методологічних засад формування ІК майбутніх фахівців.

Метою статті є визначення та обґрунтування науково-методологічних підходів до проблеми формування інформаційної компетентності студентів вишів.

Виклад основного матеріалу. Загальнонауковою методологією дослідження проблеми є підходи, які визначаються як теоретичні концепції. Вивчення та аналіз науково-практичних розробок у галузі педагогіки та інших соціо-гуманітарних наук, у якості теоретико-методологічних підходів до формування інформаційної компетентності виокремлено наступні: системний, інформаційний, синергетичний, герменевтичний, знаково-символічний. Проаналізуємо виділені підходи з метою дослідження положень, які складають їх основу й виконують роль вимог до проектування системи формування інформаційної компетентності студентів.

Системний підхід. Система (від грецьк. – поєднання, утворення) – сукупність певних елементів, між якими існує закономірний зв'язок або взаємодія. Найважливішими ознаками системи є одночасно її внутрішня розчленованість та функціональна цілісність. У методології системного підходу у педагогіці система визначається як «визначене на основі певних ознак упорядкована множина взаємопов'язаних елементів, об'єднаних загальною метою функціонування, і які виступають у взаємодії із середовищем як цілісне явище» [11, с.157].

Педагогічна система знаходиться під постійним «контролем» суспільства, тобто тієї соціальної системи, частиною якої вона є. Суспільство, формуючи соціальний заказ, будує й відповідну систему освіти як найбільш загальну педагогічну систему. Для всіх педагогічних

систем встановлено загальні якості: гнучкість, динамічність, варіативність, адаптивність, стабільність, прогностичність, спадковість, цілісність [9, с.38].

Принципами системного підходу є принципи кінцевої цілі, єдності, зв'язку, модульного будівництва, ієрархії, функціональності, розвитку, децентралізації, невизначеності.

Інноваційні процеси в освітній практиці пов'язані з системним перетворенням наявних педагогічних систем на всіх рівнях. Системоутворювальними фактором певної системи є його мета як багаторівневе явище. Педагогічні системи і всі процеси всередині них спрямовані на досягнення певних цілей, які створюють певну ієрархію (рис.1):

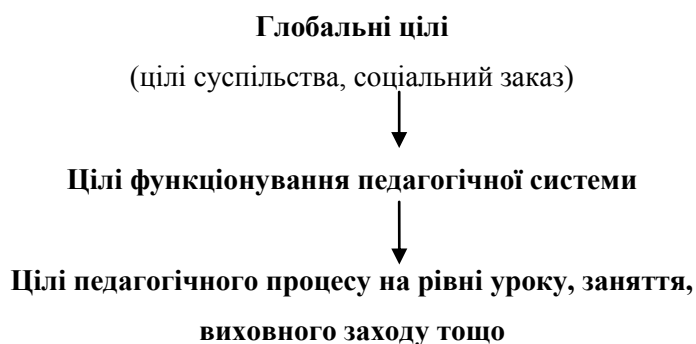

Рис. 1 Ієрархія цілей педагогічних систем

Застосування системного підходу до такого складного об'єкта, яким є педагогічний процес з формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців, дозволяє розглянути його як цілісне явище. Всебічний аналіз дає змогу визначити не лише його властивості, а й виявити особливості функціонування.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства соціальний заказ з підготовки фахівців визначає найвищу мету. Об'єктивна ситуація вимагає від фахівців якісно нових професійних характеристик та компетенцій, пов'язаних з розумінням та інтерпретацією інформації. Такі вимоги обумовлені переходом як суспільства в цілому, так і в економіці до інформаційної епохи. Визначені вимоги диктують системне впровадження відповідного цілепокладання на всіх рівнях ієрархії цілей.

Визначення цілей є основою для відповідного змістовного наповнення усіх компонентів цілісної педагогічної системи, а саме – педагогічних принципів, змісту навчання, методів і форм діяльності.

Зважаючи на вплив соціальної системи, яка знаходиться у процесі постійного розвитку та трансформації, зміст компонентів педагогічної системи потребує постійного перегляду та корекції.

Педагогічна система формування ІК у виші, що є нижчою ланкою системи вищого рівня (системи освіти на державному рівні, цілісної педагогічної системи вишу), має забезпечувати таким чином реалізацію суспільно значущої мети з підготовки сучасного висококваліфікованого фахівця.

Основними компонентами педагогічних систем є її суб'єкти, а саме колективи студентів та педагогів. У дослідженнях В. Беспалька, Т. Дмитренко доведено, що між цими суб'єктами існують прямий і зворотний зв'язки: прямий забезпечує організацію та управління викладачем навчальною діяльністю студентів. Зворотній зв'язок дає змогу викладачу отримати інформацію щодо результатів педагогічного впливу, що дозволяє скоригувати зміст компонентів педагогічної системи для досягнення більш ефективного результату.

Така організація зв'язків між суб'єктами педагогічної системи дозволяє будувати педагогічний процес на основі суб'єкт-суб'єктної діалогічної взаємодії, що сприяє

встановленню гуманістичних взаємовідносин. Означений тип суб'єкт-суб'єктної взаємодії є основою для спільного цілепокладання та її координації усіма учасниками педагогічного процесу.

Інформаційний підхід у педагогіці спрямований на активізацію й актуалізацію інформаційно спрямованого педагогічного процесу в закладах освіти. Він інтегративно поєднує у собі та переносить знання з різних наукових сфер – кібернетики, інформатики, філософії, семіотики, медіа-комунікацій, соціології. Але теоретичною основою інформаційного підходу є і залишаються загальні педагогічні принципи, які доповнюються специфічними принципами. До таких специфічних принципів Т. Лютикова відносить принципи новизни інформації, цікавості інформації, принцип конструювання інтегральної інформації, принцип переносу й перетворення інформації, принцип кодування інформації, принцип генералізації інформації, принцип додатковості, принцип динамізму інформації, принцип комп'ютеризації тощо [6, с.102].

За П. Постніковим, інформація виступає як інструмент, цінність, зміст, мета освіти та її результат. У контексті інформаційного підходу педагогічний процес є організованою діяльністю з передавання інформації з метою всебічного розвитку суб'єкту навчання. Інформація є з'єднувальною ланкою між головними суб'єктами навчання. М. Князева зазначає, що розуміння інформації, яка вивчається дає можливість суб'єктам навчального процесу пояснювати, показувати та інтерпретувати інформацію. У цьому випадку застосування вивчених методів, теорій та принципів дозволяє вирішувати нові проблеми, демонструвати застосування знань на основі вивченої інформації [10].

За допомогою інформаційного підходу до навчання забезпечується одержання знань та зберігання інформації людиною, накопичення знань та передача інформації. Процес одержання інформації та навчання може здійснюватися у пасивній та активній формах. Пасивне навчання базується лише на сприйманні через пасивне читання та прослуховування. Такий вид діяльності не супроводжується активною діяльністю інтелекту того, хто навчається. Ефективність активного навчання полягає у самостійному відкритті матеріалу, що вивчається тобто за допомогою науково-освітньої діяльності через фази дослідження, формалізації та засвоєння.

Націленість на пізнавальну діяльність суб'єкта, як визначальна характеристика інформаційного підходу, забезпечує спрямованість педагогічного процесу на особистість учня як центрального компоненту освіти.

Синергетичний підхід. Методологічною основою виокремлення синергетичного підходу виступило положення про синергійність як головного інструменту пізнання.

Синергетика вивчає загальні принципи, які лежать в основі усіх явищ самоорганізації. Під самоорганізацією в синергетиці Л. Макарова розуміє процеси виникнення макроскопічно впорядкованих просторово-часових структур у складних нелінійних системах, що знаходяться в далеких від рівноваги станах поблизу особливих критичних точок [7]. Також самоорганізація визначається як «впорядкування будь-яких елементів, яке обумовлене внутрішніми причинами, без впливу ззовні» [1].

Формування ІК студентів можливе лише в такій системі, яка може розглядатися як синергетична, тобто відкрита, само утворювальна та нелінійна. Лише у відкритій системі освіти можливий постійний процес обміну інформацією та цілеспрямоване її добування. У процесі такого навчання виникають нові цілі, методи й засоби навчання і навіть може змінюватися зміст освіти у відповідності зі знаннями й вміннями студентів. Нелінійним є не лише процес, а й результат освітнього процесу і може відрізнитися від такого, що був спроектований його учасниками. Освітній інформаційний простір, що постійно зростає, виводить систему із сталої рівноваги. Реалізація педагогічного процесу за нелінійними законами обумовлює багатоваріантність або альтернативність результатів.

Педагогічний процес з формування ІК означає створення умов вибору й представлення кожному суб'єкту можливості індивідуальної траєкторії досягнення мети, стимулювання самостійності мислення й прийняття відповідальних рішень.

Герменевтичний підхід. Сучасна епоха ознаменована видатними історичними змінами, які не мали аналогів у всій історії людства, пов'язаними з процесами глобалізації. Ці зміни дали значний поштовх у розвитку світової економіки та технології, але для соціокультурного життя вони мають складний і суперечливий характер. Вивчення та розуміння культури є основою для ефективних та позитивних глобалізаційних змін у цій сфері. Paul Ricoeur (*The future of hermeneutics*) навіть називає сучасний період «епохою герменевтики», зважаючи на необхідність вивчення культурних вимірів глобалізації.

У роботах В. Загвязінського, В. Краєвського обґрунтовано важливість застосування герменевтичного підходу в педагогіці та розкрито його методологічні основи. Найбільш широко герменевтичний підхід розкрито у монографії А. Закірової «Теоретичні основи педагогічної герменевтики». Проблема педагогічної герменевтики також займалися А. Линенко, О. Олексюк, В. Осипенко, О. Шишкіна та інші вчені.

Застосування герменевтичного підходу в педагогіці дозволяє наблизити об'єкт, що вивчається, до внутрішнього світу суб'єкта, а також поглибити суб'єкт-суб'єктні відносини. Такий підхід є найважливішою складовою гуманізації педагогічного процесу на основі гуманітарної парадигми. Як зазначає А. Закірова, спираючись на особливості гуманітарного пізнання О. Іванова, основою гуманістичної концепції освіти є цілісне бачення людини в єдності її природного, соціально-культурного й духовного начал, що спирається на органічне поєднання ціннісно-сислового й логіко-гносеологічного підходів, звернення не лише до особистості та її поведінки, а й свідомості [3, с.44].

Застосування герменевтичного підходу до формування ІК фахівців є виправданим, тому що розуміння як основний феномен герменевтики пронизує усі сфери між людських відносин і відносин з об'єктами зовнішнього світу. Через розуміння реалізується складна взаємодія між інформацією та знанням, висуваючи на перше місце суб'єкт – його уявлення, очікування, асоціації.

О. Мокієнко зазначає, що при застосуванні герменевтичного підходу створюються умови для рефлексивно-творчого опанування новими знаннями, досягнення нових рівнів розвитку особистості тих, хто навчається, одержання здатності студентів до «смыслопорождения» у первинній ситуації «нерозуміння», пошуку власних рішень у «невизначених й «невирішаних» ситуаціях [8]. Також він сприяє розвитку творчої особистості з незалежними судженнями та оцінками, відкритої до сприйняття нового, конструктивною позицією у вирішенні складних завдань, самомотивованою.

Знаково-символічний підхід. У процесі навчання студенти зустрічаються з цілковито новою інформацією й новими інформаційними знаками, з новими правилами «інформаційних ігор» з цими знаками, тобто зі стороннім для них формально-мовним середовищем, яке має стати їхнім середовищем. Вони мають усвідомлено опанувати знаковими системами різного рівня.

Основою знаково-символічного підходу є дослідження з семіотики. Семіотична природа мови була об'єктом дослідження вчених-лінгвістів Ф.де Соссюр, Л.Ельмслев, С.Карцевський, Н.Трубецької, Р.Якобсон та інші. Саме Ф.де Соссюр уперше ввів у вживання поняття «лінгвістичний знак». Пізніше застосування семіотичного підходу поширилося у галузь педагогіки, що призвело до виникнення так званої «педагогічної семіотики», яка дуже тісно пов'язана із знаково-символічним підходом.

Важливість знаково-символічного підходу у навчанні полягає у тому, що «користуючись знаками, учні здатні отримувати багато інформації у різноманітних сферах, таких як література, мистецтво, архітектура, психологія, антропологія, філософія тощо [12, с.75]. Тобто, застосування знаково-символічного підходу дозволяє наблизитися до метапредметності й міждисциплінарності в освіті. Розвиток метапредметних компетентностей учнів є однією зі стратегічних цілей інноваційної освіти ХХІ ст. Метапредметний підхід до навчання спрямований на формування цілісної картини світу у свідомості особистості. При такому підході у студентів формується підхід до об'єкта вивчення як до системи знань про світ, що виражений у числах, фігурах, речовинах,

художніх образах. На думку Ch.Morris, саме семіотичний підхід є інтегративним фактором для подолання розподілу на точні та гуманітарні науки.

Певний знак має багаторівневу структуру і представляє різні його аспекти, але у той самий час він є цілісним утворенням. Тобто, можна вважати, що знаково-символічний підхід є фактором інтеграції та диференціації для вивчення картини світу.

Застосування знаково-символічного підходу тісно пов'язане із інтервальним підходом Ф.Лазарева [5], за яким людина і світ в цілому уявляються як багатовимірні структури, що складаються з певних інтервалів. Певний інтервал картини світу можна співвіднести з одним із інтервалів діяльності людини.

Таблиця 1

Взаємозв'язок інтервалів

Людина (інтервали)	Картина світу (інтервали)
вітальний	побут
соціальний	комунікація, мова
культурний	наука й культура
екзистенціальний	мораль, релігія
екологічний	природа

Кожні з цих інтервалів взємопов'язані між собою, взаємовпливають один на одного і у сукупності утворюють складне, багатовимірне середовище.

Для певного інтервалу характерна індивідуальна знаково-символічна система, яка у процесі розвитку засвоюється людиною, а також нею аналізується та збагачується. Рівень засвоєння людиною певної знакової системи напряму залежить від її потреб, які представлені у піраміді потреб А.Маслоу. Засвоєння знаково-символічної системи певного інтервалу забезпечує становлення і розвиток відповідного інтервалу людини. Із зростанням потреб людини і засвоєнням нею знаково-символічних систем вищих рівнів здійснюється формування багатобічно розвиненої особистості з багатовимірним мисленням і поглядом на світ.

У зв'язку з розвиненням інформаційного простору у світі виникають такі знаково-символічні системи, які є об'єднуючими для різних культур. Прикладом такої системи є мережа інтернет, для якої притаманна власна знаково-символічна система. Але слід зазначити її багаторівневий характер, у межах якої взаємодіє безліч знаково-символічних систем, характерних для певних культур як на рівні особистості, певної соціальної, вікової групи, так і для цілого суспільства. Завдяки тісній інформаційній взаємодії між існуючими знаково-символічними системами здійснюється взаємообмін і взаємозбагачення, що забезпечує динамічність сучасними відкритим знаково-символічним системам. Але у той же час у кожній системі є певна статична складова, що є її основою.

Застосування знаково-символічного підходу у навчанні дає можливість визначити основні складники відповідної системи, її особливості, можливості і рівень взаємодії та взаємовпливу.

Кожна природна мова є неоднозначною знаково-символічною системою, однак при її реалізації у комунікантів виникає взаєморозуміння за умов володіння ними культурно обумовленою комунікативною компетентністю. По-перше – це знання власної знаково-символічної системи, у термінах якої здійснюється комунікація, по-друге – це знання про знаково-символічну систему комуніканта, а також загальні знання, притаманні для всіх знаково-символічних систем (базові, фундаментальні знання про світ).

Застосування знаково-символічного підходу у педагогічному процесі визначає вирішальну роль викладача. Для того, щоб змоделювати необхідний зміст навчального процесу, викладач має провести низку операцій, які включають: аналіз, розкодування,

перекодування. За М. Галагузовою, Г. Сердюк [2] моделювання навчального змісту здійснюється у чотири етапи: аналітичний, знаково-символічний, творчий, діяльнісний. Саме знаково-символічний етап є вирішальним і визначає адекватність інформації, що пропонується для вивчення. На цьому етапі здійснюється декодування та перекодування, а також відбір якісної й необхідної інформації.

Слід зазначити, що знаково-символічний підхід має бути застосовано на усіх етапах моделювання змісту навчання. При засвоєнні студентами навчальної інформації здійснюється по-перше індивідуалізація одержаних знань, по-друге ситуативне сприйняття, а по-третє – при втіленні засвоєних знань у практику, також здійснюється їх трансформація в залежності від певних обставин дійсності.

Тому можна сказати, що інформація на вході і на виході буде значним чином відрізнятися і наповнюватися іншим смислом в залежності від низки обставин: повнота та якість наявної інформації; компетентність викладача до моделювання; аналітична компетентність суб'єктів навчання; індивідуальні особистісні особливості суб'єктів; навчальна компетентність студентів; ситуативність тощо.

Зважаючи на доцільність застосування знаково-символічного підходу при формуванні інформаційної компетентності студентів вишів, виникає потреба у перегляді теоретичних основ організації та управління педагогічним процесом. Компоненти педагогічної системи (цілі, принципи, зміст, методи, форми) мають відображати особливості організації педагогічного процесу на основі знаково-символічного підходу. Зміст компонентів має бути підпорядковано цілям навчання, серед яких – формування знаково-символічної компетентності, формування міжкультурної компетентності, формування метамовної та метапредметної компетентності тощо. Також зміни торкаються й основ управління педагогічним процесом, що відображено у змістовному наповненні етапів педагогічної технології. Застосування знаково-символічного підходу дозволяє зробити педагогічний процес індивідуалізованим та ситуативно-приспосованим.

Висновки. Таким чином, основними науково-методологічними підходами до дослідження проблеми формування інформаційної компетентності студентів вишів є системний, герменевтичний, синергетичний, інформаційний та знаково-символічний. Вони є основою для проектування педагогічної системи.

Список використаних джерел

1. Большой толковый словарь русского языка / сост. И гл. Ред. С. А Кузнецов. – спб.: Норинт, 1998. – 1536 с.
2. Галагузова М. А. Моделирование в процессе обучения педагогике / М. А. Галагузова // Сов. Педагогика. – 1991. – №12. – С. 78-82.
3. Закирова А. Ф. Основы педагогической герменевтики: авторский курс лекций: учебное пособие / А. Ф. Закирова. – Тюмень: Изд-во Тюменского государственного университета, 2011. – 324с.
4. Князева М. Д. Инновации в высшем образовании / М. Д. Князева. – М.: Акад. Естествознания, 2006. – 160 с.
5. Лазарев Ф. В. Философия: учеб. Пособие / Ф. В. Лазарев, М. К. Трифонова. – Симферополь: СОНАТ, 1999. – 352с.
6. Лютикова Т. П. Информационная педагогика как новая отрасль педагогической науки / Лютикова Т. П. // Университетские чтения – 2013: материалы науч.-метод. Чтений ПГЛУ (10-11 янв. 2013 г.). – Пятигорск, 2013. – С. 99-104.
7. Макарова Л. Н. Преподаватель высшей школы: индивидуальность, стиль, деятельность: монография: в 2 ч. / Л. Н. Макарова. – Тамбов: Изд-во ТГУ, 2000. – Ч. 2. – 142 с.
8. Мокиенко О. П. Герменевтический подход в обучении (на примере обучения литературе) [Электронный ресурс] / О. П. Мокиенко // Вектор науки ТГУ. – № 3(6). – 2011. – С. 204-206. – Режим доступа: http://edu.tltsu.ru/sites/sites_content/site1238/html/media66898/64_mokienko.pdf
9. Подласый И. П. Педагогика: 100 вопросов – 100 ответов: учеб. Пособие для вузов / И. П. Подласый. – М.: ВЛАДОС-пресс, 2004. – 365 с.

10. Постников П. Г. Информационный ресурс образования [Электронный ресурс] / П. Г. Постников // Информационно-образовательный центр образовательного учреждения – ресурс самообразования: материалы конференции (28 января 2005 г.). – Режим доступа: <http://www.mimc-ntagil.narod.ru/p48.htm>

11. Слостенин В. А. Педагогика: учеб. Пособие для студ. Высш. Пед. Учеб. Заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под ред. В.А. Слостенина. – М.: Академия, 2013. – 576 с.

12. Erton I. Semiotic Nature of Language Teaching Methods in Foreign language Learning and Teaching / I.Erton // Journal of language and Linguistic Studies. – 2006. – No.1. – Vol.2. – pp.73-86

References

1. Kuznecov, SA (ed.) 1998, *Bolshoj tolkovyj slovar russkogo jazyka*, [Great Dictionary of Russian language] Norint, Sankt-Peterburg.

2. Galaguzova, MA 1991, ‘Modelirovanie v processe obuchenija pedagogike’, [Modeling in the teaching of pedagogy] *Sovetskaja pedagogika*, no. 12, pp. 78-82.

3. Zakirova, AF 2011, *Osnovy pedagogicheskoy germenевtiki: avtorskij kurs lekcij*, [Fundamentals of pedagogical hermeneutics: the author's course of lectures] Izdatelstvo Tjumenskogo gosudarstvennogo universiteta, Tjumen.

4. Knjazeva, MD 2006, *Innovacii v vysshem obrazovanii*, [Innovations in Higher Education] Akademija estestvoznaniya, Moskva.

5. Lazarev, FV & Trifonova, MK 1999, *Filosofija*, [Philosophy] SONAT, Simferopol.

6. Ljutikova, TP 2013, ‘Informacionnaja pedagogika kak novaja otrasl pedagogicheskoy nauki’, [Informative pedagogy as a new branch of pedagogical science] *Universitetskie chtenija – 2013*, Pjatigorsk, pp. 99-104.

7. Makarova, LN 2000, *Prepodavatel vysshej shkoly: individualnost, stil, dejatel'nost*, [Teacher of higher education: individuality, style, activity] in 2 parts, Izdatelstvo Tambovskogo gosudarstvennogo universiteta, Tambov, part 2.

8. Mokienko, OP 2011, ‘Germenевticheskij podhod v obuchenii (na primere obuchenija literature)’, [The hermeneutical approach in teaching (on the example of teaching literature)] *Vektor nauki Toljattinskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 3(6), pp. 204-206, <http://edu.tltsu.ru/sites/sites_content/site1238/html/media66898/64_mokienko.pdf>.

9. Podlasyj, IP 2004, *Pedagogika: 100 voprosov – 100 otvetov*, [Pedagogy: 100 questions - 100 answers] VLADOS-press, Moskva.

10. Postnikov, PG 2005, ‘Informacionnyj resurs obrazovanija’, [Information resource of education] *Informacionno-obrazovatelnyj centr obrazovatel'nogo uchrezhdenija – resurs samoobrazovanija*, Nizhnij Tagil, 28

January, <<http://www.mimc-ntagil.narod.ru/p48.htm>>.

11. Slastenin, VA, Isaev, IF & Shijanov, EN 2013, *Pedagogika*, [Pedagogy] Akademija, Moskva.

12. Erton, I 2006, ‘Semiotic Nature of Language Teaching Methods in Foreign language Learning and Teaching’, *Journal of language and Linguistic Studies*, no. 1, vol. 2, pp.73-86.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2017р.